

Med forbehold om endringer
SPERRET til 24.7.86 kl.12

AUFs sommerstevne på Utøya
Torsdag 24. juli 1986

Statsminister Gro Harlem Brundtland

DEN POLITISKE SITUASJONEN

Åtte måneder etter et Stortingsvalg som ga fortsatt borgerlig flertall, ble Arbeiderpartiet pålagt regjering-ansvaret. Når det ikke lenger var mulig å skjule nødvendigheten av en kraftig omlegging av den økonomiske politikken med rosemalende retorikk - valgte de borgerlige partiene å gå av - framfor å gå på den oppgaven som ventet.

Igjen er det Arbeiderpartiet som får oppgaven med å løse landet ut av problemer og krise.

Den oppgaven vi står foran krever tiltak som er mer nødvendige enn de er populære. Regjeringen har allerede gjennomført den sterkeste økonomiske omlegging midt i et budsjettår som er foretatt i hele etterkrigstiden.

Det er nå mulig å føre en annen fordelingspolitikk enn den som har vært ført under Willoch-regjeringen. Det er blitt større muligheter til å sikre viktige verdier i velferdssamfunnet. Dette er spesielt viktig i en situasjon hvor det er nødvendig med et krafttak for å rette opp norsk økonomi.

Men det er galt å tro at de skjevheter som fire og et halvt års borgerlig politikk har gitt, dermed er rettet opp. Vi har en langt større del av oppryddingen foran oss enn bak oss.

Vi er i en situasjon som krever vilje til ansvar og vilje til reformer. Regjeringsansvaret gir Arbeiderpartiet større muligheter for å påvirke samfunnsutviklingen. Selv om vi er i

mindretall, har vi nye muligheter for å ta initiativ og styre utvikling i en ny retning.

Regjeringen vil fortsatt bygge på en rettferdig fordeling. De som har mest og de siste årene har fått mest må nå være forberedt på å yte mest.

Det var i fordelingspolitikken årsakene til regjeringsskiftet lå. Det dreiet seg ikke om bensinavgift, men om hvem som skulle ta de største byrdene. I de tiltak som ble vedtatt av Stortinget lå de første skritt mot en ny fordelingspolitikk. Mellom grupper, mellom sentrale strøk og distriktene, og mellom offentlig og privat forbruk.

Vi har bak oss en fire-årsperiode med oljeinntekter som var nesten tre ganger så store som i perioden foran. Til tross for dette opplevde vi en periode hvor:

- Innsatsen i eldreomsorgen ikke holdt tritt med økningen i antall eldre,
- sykehuskøene vokste fra år til år,
- det ble ikke gjennomført en eneste sosial reform,
- hvor takten i barnehageutbyggingen ble halvert, og
- hvor det ikke ble satset tilstrekkelig på forskning, utvikling og omstilling for vårt fremtidige næringsliv.

Regjeringen valgte å bruke våre resurrser på en annen måte. Den satset på privatisering der fellesinnsatsen ble for svak. Så skulle de som kunne ordne seg på egen hånd. Og de som ikke kunne - bli overlatt til seg selv. Skattelettelser som skulle gi moderasjon, ga skjevheter.

Mens viktige fellesoppgaver fikk for knappe bevilgninger, lot regjeringen det private forbruket øke på en helt uforsvarlig måte, spesielt i valgåret. I fjor økte det private forbruket med over 8 % - eller 3 ganger så sterkt som det regjeringen selv la opp til.

Det er en politikk som ga større forskjeller og større uttrygghet for store grupper.

Regjeringens strategi er likevel ikke bare å stramme inn. Vi har også truffet tiltak som vil stimulere til omstilling og nyskaping i konkurranseutsatte næringer. Disse næringene, og i særliq grad industrien, har fått styrket sine framtidsmuligheter

Det er en politikk som verken gir større økonomisk vekst eller et bedre samfunn. Tvert imot, har det bidratt til å føre oss opp i store økonomiske problemer som vi nå må arbeide oss ut av.

Norsk økonomi var på full fart inn i et farlig uføre. Allerede da oljeinntektene fortsatt var høye brukte vi mer enn vi tjente. Den sterke veksten i det private forbruket har ikke bare skapt underskudd i forhold til utlandet, den har også ført til knapphet på ressurser og et for sterkt press i norsk økonomi.

Hvordan kunne det så ha utviklet seg så dramatisk negativt? Og hva var bakgrunnen ?

Ikke i noen valgperiode har oljeinntektene vært så høye som fra 1981 til 1985. De muligheter dette ga oss var forbrukt - ikke førts og fremst til fellesoppgaver og innsats for å skape varige arbeidsplasser - men til et kortsiktig og skjevt fordelt privat forbruk. Den valgårsveksten som skulle sikre borgerlig flertall kom ut av kontroll.

I løpet av 2 år er driftsbalansen overfor utlandet svekket med 50 milliarder kroner, men bare halvparten av svekkelsen skyldes lavere eksportinntekter fra oljen. Problemene ville derfor vært enorme selv om oljeprisene ikke hadde fallt så drastisk. Ikke desto mindre forsøker de borgerlige partiene nå å unnskyldte feil i sin egen politikk med fallet i oljeinntektene.

Det vil ta år før skadevirkningene av valgårsboomen til Regjeringen Willoch lar seg betale.

Hva gjorde de partier som hadde ansvaret, da skadevirkningene ikke lenger lot seg skjule ? De valgte å la Arbeiderpartiet ta de tunge tak, upopulære avgjørelser og belastninger som det må bli når regningen skal betales.

Det er et nederlag for borgerlig politikk og samarbeid.

Arbeiderpartiet har som ambisjon å påvirke utviklingen av vårt samfunn, også i vanskelige tider.

La oss tenke nøye igjennom hva det ville innebære, hvis taktikken og hensynet til kortsiktige gallup-gevinster skulle styre vår stemmegivning i Stortinget.

Hvordan skal dette landet styres i en vanskelig parlamentarisk

Til en høyere og jevnere fordelt livsstandard. Til å sikre miljøkvaliteter. Til å gi større bredde til vårt næringsliv. Til å sikre en ny giv også i distrikts-Norge.

Hva greide vi? Hva var resultatet? Gjennom en rik reform- og utbyggingsperiode i 1970-årene økte vi mulighetene og friheten for den enkelte. Vi økte åpenheten i samfunnet. Vi økte rettferdigheten.

Dette er vår utfordring, som parti og bevegelse også i dag.

I denne situasjonen er det noen som spør om det var klokt av Arbeiderpartiet å overta regjeringsmakten nå. Som om det var det som var problemstillingen.

Når problemene meldte seg var den borgerlige tre-parti regjeringen ikke lenger villig til å påta seg ansvaret. Til tross for en garanti til velgerne 8 måneder tidligere om at borgerlig flertall ville gi borgerlig regjering.

Etter fire og et halvt år med gode konjunkturer ute, og enorme oljeinntekter hjemme - ga de opp når problemene meldte seg. Handlingslammet overlot de ansvaret til Arbeiderpartiet.

Skulle vi i en slik situasjon vike tilbake for å påta oss regjeringsansvar? Skulle vi bøyet unna og gitt vår støtte en usosial fordelingspolitikk for å redde Regjeringen Willoch - fordi vi selv ikke ville inn i Regjeringskontorene?

Det valget vi sto oppe i var å stå for vår egen overbevisning på helt sentrale områder eller å bli tvunget inn i en støtteparti-rolle for en Høyre-dominert politikk. Hva slags historisk rolle ville det ha bragt oss inn i? Hva slags

Den viktigste oppgaven for Regjeringen er å fortsette arbeidet og gjennomføring av reformer for å bringe norsk økonomi på fote igjen.

De viktigste elementene vil være:

- Et nytt skattesystem som er mer rettferdig, som tetter igjen hullene i dagens system og som sikrer en mer fornuftig bruk av ressursene.

- En økt satsing på forskning og utvikling i næringslivet, spesielt i distriktene, for å sikre vårt land flere ben å stå på enn oljevirkksomheten.

- Den vekst det kan skapes rom for, skal brukes til å styrke innsatsen på sentrale fellesoppgaver som helsetilbud og omsorgsinnsatsen for barn og eldre.

- De innstramminger det fortsatt er behov for skal ikke ramme kommer og fylker.

Når Regjeringen legger så stor vekt på en skattereform, er det ikke bare fordi den ønsker en mer rettferdig fordeling. Like alvorlig er det at dagens skattesystem fører til store feil i bruken av våre økonomiske ressurser. Regelverket oppmuntrer til investeringer som ikke er samfunnsøkonomisk lønnsomme. Dagens skattesystem bidrar også til å undergrave den skattemoral samfunnet er avhengig av, når de som har de høyeste inntektene slipper unna ved å finne huller i regelverket.

Derfor er det behov for å slå fast: Det store flertall av skatteyttere vil tjene på en skikkelig skattereform. Det er helt andre grupper enn lønnstakere flest som drar størst nytte av alle hullene i skattesystemet, og som indirekte øker regninger for andre.

På lengere sikt er det ønskelig å flytte noe av beskatningen over fra lønnsinntekt til formue og eiendom. Enkelte sider ved bedriftsbeskatningen må også vurderes nærmere.

Ved siden av den økonomiske politikken, er problemene i helsesektoren den største utfordringen vi som parti og regjering

står overfor på hjemmebane. Det er et rikt samfunn uverdigg at mange mennesker, ikke minst eldre mennesker, skal måtte vente i måneder og til og med år på den hjelp de har behov for. Det være seg sykehusbehandling, sykehjemsplass, hjemmesykepleie eller hjemmehjelp. Uansett hvor vanskelig den økonomiske situasjon er, må vi og skal vi finne plass til tiltak som kan forbedre situasjonen i helsesektoren.

Et grunnleggende problem vi støter på er mangelen på kvalifisert pleiepersonale. Pr. i dag står 3000 sykepleierstillinger ledige eller er besatt med mindre kvalifisert personell. I tillegg vil planlagte utbyggingstiltak gi behov for ytterligere 1500 nye sykepleiere og 500 hjelpepleiere.

Arbeidstidsforkortelsen kan fra 1987 medføre behov for 2 - 4000 nye årsverk i pleiesektoren. Noe av det aller første regjeringen gjorde var derfor å foreslå økte bevilgninger for å øke utdanningskapasiteten for sykepleiere og hjelpepleiere allerede i inneværende år.

Det gikk straks ut en oppfordring til landets sykepleieskoler som et krisetiltak allerede fra høsten av å ta inn 6 ekstra elever pr. klasse. De skolene som gjør dette vil få ekstra midler. Samlet regner en med at dette vil gi ca. 200 ekstra studieplasser i grunn- og videreutdanning for sykepleiere.

I tillegg ble det foreslått bevilget midler til 6 ekstra klasser for hjelpepleiere, og til igangsetting av 2 ekstra klasser for spesialsykepleiere - noe det også i mange deler av landet er et stort behov for. Men dette er selvfølgelig bare en begynnelse.

I tillegg har regjeringen nedsatt et utvalg som ser på videre tiltak for å øke utdanningskapasiteten, og på tiltak som kan rekruttere flere av de allerede utdannede til arbeid i helsesektoren. Gruppen skal ha ferdig sin første delinnstilling i løpet av noen få uker slik at regjeringen kan få anledning til å følge opp forslagene i forbindelse med statsbudsjettet for 1987.

Et annet hovedspørsmål for regjeringen er å effektivisere de offentlige sykehusene, de være seg statlige eller fylkeskommunale. Ikke minst fra sykehussektoren selv er det blitt påpekt at driften av mange sykehus både organisasjonsmessig og administrativt kan gjøres bedre, og at en dermed både kan yte befolkningen en bedre helsetjeneste og å gi mange ansatte bedre arbeidsforhold.

I denne forbindelse har Sosialdepartementet nettopp gått ut med et rundskriv til fylkeskommunene som anbefaler en omorganisering og utvidelse av den polikliniske virksomhet ved de fylkeskommunale sykehusene. Samtidig har Kommunaldepartementet gått ut med et rundskriv om utvidelse av adgangen til delegering i budsjettsaker.

Det som er særlig viktig i de nye retningslinjene er at det enkelte sykehus nå skal få en friere budsjettmessig stilling. Det anbefales at styret ved det enkelte sykehus får fullmakt til å se samtlige inntekter og utgifter under ett. Det innebærer bl a en sterk motivering for det enkelte sykehus til å utvide den polikliniske virksomhet.

Kommunaldepartementet og Sosialdepartementet understreker betydningen av at det enkelte fylke nå gis muligheter til å delegerer større budsjettansvar til det enkelte sykehus, og oppfordrer fylkeskommunene til å benytte seg av denne adgangen.

I tillegg arbeider Sosialdepartementet med planer om å velge ut 2 prøve-sykehus som gis ytterligere fristilling når det gjelder økonomisk styring og muligheter for å prøve ut nye driftsformer.

Men uansett nødvendig effektiviseringsarbeid er det selvfølgelig helt avgjørende å sikre det økonomiske grunnlag for vår helsetjeneste. Det gjelder både de helseinstitusjoner som drives av fylkeskommunene og statens egne sykehus. Ved utarbeidelsen av statsbudsjettet for 1987 vil derfor helsesektoren bli gitt aller høyeste prioritet.

Det er i lys av de forholdene vi nettopp har nevnt at vi må se debatten om de kommersielle private sykehus. Og det er viktig at vi skiller mellom de tradisjonelle sykehus i privat regi og de nye private sykehusene som drives på kommersiell basis.

Det har alltid vært et sterkt innslag av privat innsats i vårt helsevesen, og så lenge de har drevet innenfor rammer trukket opp av folkevalgte organer har Arbeiderpartiet vært positiv til slike bidrag. Vi har for eksempel hatt og har fortsatt sykehus som er eid og drevet av humanitære organisasjoner. Disse er innpasset i fylkenes helseplaner og drives og finansieres etter samme retningslinjer som offentlige sykehus. Det som er nytt, er private sykehus på kommersiell basis, og det er dette Arbeiderpartiet har hatt sterke motforestillinger mot.

Regjeringens målsetting om likeverdige og tilfredsstillende tilbud til alle kan ikke baseres på en slik helsetjeneste. Det må være den enkeltes behandlingsbehov, ikke betalingsevnen, som skal avgjøre behandlingen.

Vi vet fra land som har en to-delt helsetjeneste at fordelene er for de få og ulempene for de mange.

Det er dyrere enn vår helsetjeneste. Både USA og Storbritannia bruker mer på helse samlet sett pr innbygger enn vi gjør i Norge. Det gir en skjevare fordeling av helsetjenester.

Selv med de foreløpige beskjedne innslag av kommersiell helsetjeneste i Norge, ser vi de negative virkningene. De private klinikkene tapper det offentlige helsevesen for personell og Folketrygden for midler.

Det helsepersonell vi har, er i tillegg geografisk skjevfordelt. Utbygging av private kommersielle sykehus er for det meste planlagt i sentrale strøk, og kan forsterke den skjeve fordelingen av helsepersonell.

Vi har allerede en stor mangel på pleiere, ikke minst spesialsykepleiere. Dette forsterkes ved at vi står overfor en arbeidstidsforkortelse og store behov for utbygging blant annet

innefor eldreomsorg. Drift av private sykehus vil i dag bare føre til at de knappe personellressurser vi har, omfordeles. De som selv er i stand til å betale for behandling vil dermed bli prioritert i sykehuskøen.

Studiefinansieringen

Lik rett til utdanning har vært en av arbeiderbevegelsens hovedmålsettinger. Et viktig middel for å sikre alle, uansett bakgrunn, lik rett til utdanning er studiefinansieringsordningen. Under den borgerlige regjeringen er studiefinansieringen blitt stadig svekket.

En viktig oppgave for den nye regjeringen vil være å rette opp de skjevheter den forrige regjeringens politikk førte til. Regjeringen vil, til tross for en vanskelig økonomisk situasjon, gjøre forbedringer i studiefinansieringen.

Mange har det svært vanskelig når studielån skal betales tilbake. Tilbakebetaling av studielån faller gjerne sammen med andre store utgifter i forbindelse med etablering av et hjem.

En reform både AUF og Arbeiderpartiet har programfestet, er såkalt inntektsavhengig tilbakebetaling. Det vil si at tilbakebetalingsbeløpet gjøres avhengig av inntekt, noe som blant annet vil lette tilbakebetalingen for lavinntektsgruppene. Fagbevegelsens forskningssenter har laget en utmerket rapport om inntektsavhengig tilbakebetaling.

Men det gjenstår fortsatt en avklaring av de ulike modeller og de administrative og økonomiske konsekvensene disse vil ha. Til høsten vil Regjeringen legge fram en melding for Stortinget om inntektsavhengig tilbakebetaling.

Dette er en av mange saker som viser betydningen av å kunne ta initiativ og finne løsninger i viktige saker, med utgangspunkt i regjeringskontorene.

Et annet eksempel på at vi i regjeringsposisjon har muligheter til å følge opp på viktige områder, har vi i arbeidet med trafikksikkerheten.

Arlig drepes over 400 mennesker på norske veier. I tillegg skades flere tusen i trafikken, mange av dem blir invalidisert for resten av livet. Ungdom er den aldersgruppe som rammes hardest av trafikkulykker - nesten halvparten av alle trafikkofre er under 25 år. I gjennomsnitt mister ett ungt menneske livet på norske veier annenhver dag.

AUF, som den eneste politiske ungdomsorganisasjonene, har tatt opp dette problemet og laget et motorpolitisk program. I Stortingsmeldingen om trafikksikkerhet som Samferdselsdepartementet skal legge fram senere i sommer, vil Regjeringen følge opp flere av AUFs programposter, bl a at kjøreopplæringen kan starte tidligere.

Frihetsdebatten

Regjeringsansvar er ikke bare å administrere dagens virkelighet. I Arbeiderpartiet har vi den ambisjon å skape en ny. Her vil frihetsdebatten være en viktig drivkraft.

Frihetsdebatten dreier seg om hvordan den nye virkeligheten skal skapes slik at velferdssamfunnet kan forsvares og utdypes.

Høyresiden utnyttet de internasjonale strømmingene og utviklingen på slutten av 1970-tallet og mente at tiden var inne til å sette inn et motstøt mot velferdssamfunnet slik Arbeiderbevegelsen hadde utviklet det. Nå må vi kjenne vår besøkelsestid. Vi må ikke lukke øynene for at høyresidens alternativ kan komme til å vinne ytterligere fotfeste hvis vi ikke er villige til å underlegge velferdsamfunnets ordninger kritikk, slik at vi selv kan reformere det.

Frihetsdebatten er en debatt om hvordan samfunnet skal fornyes slik at nye oppgaver kan løses og hvordan vi kan oppnå økt frihet for den enkelte. De røde trådene i debatten er nye organisasjonsmønstre, økt deltakelse, utvidelse av ansvar og nye initiativ.

Frihetsdebatten handler også om det spørsmålet som demokratiske sosialister alltid har vært opptatt av: Hvordan

skal vi organisere samfunnet slik at det gir størst mulig frihet til alle mennesker.

I denne debatten er det spesielt viktig at vi kan trekke med dere unge. Få med de erfaringer dere gjør, de forventninger dere har og de muligheter dere ønsker i fremtidens samfunn.

Internasjonalt

Arbeiderbevegelsens engasjement for et bedre samfunn har alltid strukket seg ut over egne landegrensener.

Situasjonen i det sørlige afrika krever handling. Det er skuffende at USA, Storbritannia og Vest-Tyskland fortsatt viker tilbake for tiltak, når landet står på kanten av en katastrofe.

Regjeringen har nå iverksatt de tiltakene det var mulig å få flertall for under Stortingets behandling i juni. Det dreier om import- og eksportlisens og total forbud mot handel med visse varer, som frukt, grønnsaker og våpen.

Samtidig har vi satt igang arbeidet med å forberede en full handelsboikott av Sør-Afrika. Et lovforslag om dette vil bli fremmet tidlig i høstsesjonen. Loven vil inneholde visse tidsbegrensede overgangsordninger for å gi tid til omstilling for berørte norske bedrifter, og det vil bli foreslått statlig støtte til omstillingstiltak for enkelte av disse bedriftene.

Skal de boikott-tiltak som de nordiske land er i ferd med å gjennomføre e få virkelig betydning, må de følges opp av en bredere internasjonal støtte.

Vi har ikke stort mer enn 5 000 dager igjen av dette århundre. De utfordringene vi skal ta fatt på virker overveldende, nasjonalt som internasjonalt. Vi opplever større forandringer økonomisk, teknisk og sosialt enn noen gang tidligere. Verdens befolkning har økt kraftig - vi er nå blitt 5 milliarder - , og

den økonomiske veksten har vært sterk. Utviklingen har skjedd, og skjer som om det ikke eksisterer noen sammenheng mellom vår økonomiske vekst og vårt miljø.

Vi har trøstet oss med denne illusjonen. Nå får vi regningen på bordet. Miljøforstyrrelsene som før var lokale er nå blitt regionale og globale. Hvert enkelt land alene står maktesløs overfor den virkelighet menneskenes egen utvikling har skapt.

Derfor er det så viktig at miljøspørsmål igjen settes i sentrum for den politiske debatten nasjonalt og internasjonalt.

I den konservative bølge som slo inn over internasjonal politikk på slutten av 70-tallet ble felles ansvar for felles problemer fortrenget av en voksende egoisme, nasjonalisme og proteksjonisme. Isolasjonistiske strømninger erstattet internasjonalistiske. Egeninteressen fortrenget viljen til samarbeid om felles handling og felles løsninger.

Men miljøproblemene kjenner ikke nasjonale grenser. Avhengigheten av andre øker. Høyrebølgen var en drøm om at menneskene ikke var så avhengige av hverandre innenfor et land og mellom landene. Vi vet nå at dette var en farlig drøm. Den virkelighet vi står overfor betyr at vi hverken kan kjøpe oss sikkerhet eller høyere livsstandard på bekostning av andre, bare i samarbeid og samvirke.

Tsjernobyl-katastrofen har vært en vekker og en brutal påminning om disse realitetene. De radioaktive luftmasser over eksplosjonsstedet lot seg ikke stanse av landegrenser. De førtes raskt ut over store deler av Europa, slik at de første meldinger om at noe alvorlig var skjedd, ikke kom fra Sovjet, men fra Finland og Sverige.

Det kan bli miljøproblemene som for alvor vil snu utviklingen. Det kan bli miljøproblemene som før politikere og opinion til å vende tilbake til den eneste farbare vei: Internasjonalt samarbeid.

Norges ansvar og rolle må være som aktive pådrivere i det internasjonale miljøsamarbeidet.

Fattigdom er den største hindring for utvikling og samtidig den største kilde til forurensning og miljøskader i vår tid. Fattigdom er f.eks. en av de viktigste årsaker til befolkningsveksten. Vi vet at denne ikke kan fortsette slik den gjør. I løpet av de neste 40 år vil den nåværende befolkning på 5 milliarder bli fordoblet, og den vil neppe stabilisere seg før mot slutten av det 21. århundre etter å ha nådd mer enn 10 milliarder.

I utviklingslandene er det ikke minst mangel på utvikling som skaper miljøproblemene. Ørkenspredning og avskoging truer ikke bare livsgrunnlaget for millioner, men også det globale klima. Fattigdommen er årsaken til noen av vår tids største miljøproblemer. Ingen kan dømme verdens fattige millioner til å forbli i fattigdom. Vi må fortsatt derfor ha økonomisk utvikling. Vi har ikke noe valg, men det har vi ikke heller når det gjelder vårt miljø.

I mange deler av verden fordobles i dag befolkningen på 20 eller 25 år. Det er vanskelig å forestille seg, men likevel en ugjendrivelig sannhet at flere mennesker vil komme til verden på denne planeten i disse 5 000 dagene som står igjen til århundreskiftet enn det som var hele jordens befolkning ved begynnelsen av dette århundre.

Vår oppgave er å finne veier ut av problemene. Vi må finne fram til en utvikling som braker ressursene uten å forbruke dem. Som utnytter de rike muligheter vårt miljø gir oss uten å utbytte det.